

Biblioteka
FILOZOFIJA

Urednik
Petar V. Arbutina

Naslov originala
Immanuel Kant
KRITIK DER URTHEILSKRAFT

Werke Bd. V. Akademie-Textausgabe, Walter de Gruyter & Co., Berlin 1968.

Naslov originala „Prve verzije Uvoda u Kritiku moći suđenja“

ERSTE FASSUNG DER EINLEITUNG IN DIE KRITIK DER URTHEILSKRAFT

Werke in sechs Banden, hrsg. von W. Weischedel, Bd. V, Im Insel-Verlag, Wiesbaden, 1957.

Slobodna prava dela

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2024

Immanuel Kant

KRITIKA
MOĆI
SUĐENJA

Prevod

Dr Nikola Popović

Pogovor

Milan Damnjanović

Beograd

2024

DERETA

PRVA VERZIJA UVODA U
KRITIKU MOĆI SUĐENJA

UVOD

I

O FILOZOFIJI KAO SISTEMU

Ako filozofija predstavlja *sistem* umnoga saznanja stečenog pojmovima, onda se ona već time dovoljno razlikuje od kritike čistoga uma koja kao takva, doduše, sadrži filozofsko ispitivanje mogućnosti takvoga saznanja, ali ne spada u takav jedan sistem kao njegov deo, već štaviše prvo skicira i ispituje njegovu ideju.

Podela sistema filozofije može pre svega da bude podela na njen formalni deo i na njen materijalni deo, od kojih prvi formalni deo (logika) obuhvata samo formu mišljenja u jednome sistemu pravila, a drugi (realni deo) uzima u sistematsko razmatranje predmete o kojima se misli, ukoliko je o njima moguće neko umno saznanje dobiveno iz pojmova.

Ovaj pak realni sistem same filozofije može, prema iskonskoj razlici njenih objekata i prema na njoj zasnovanoj suštinskoj razlici principa jedne nauke koje ona sadrži, da se podeli samo i jedino na *teorijsku* i *praktičnu* filozofiju; tako da jedan deo mora da predstavlja filozofiju prirode, dok onaj drugi deo mora da predstavlja filozofiju morala, od kojih filozofija prirode može da sadrži takođe empirijske principe, a filozofija morala (pošto sloboda ni u kom

slučaju ne može da bude predmet iskustva) može da sadrži samo i jedino čiste principe *a priori*.

Ali, postoji velika i čak po načinu obrađivanja nauke vrlo štetna nesuglasica u odnosu na ono što se ima smatrati za *praktično* i od tako velikog značaja da bi zbog toga zasluživalo da se unese u neku *praktičnu filozofiju*. Verovalo se da se u praktičnu filozofiju mogu uvrstiti državnička mudrost i politička ekonomija, pravila domaćinstva, kao i pravila ophođenja, propisi za održanje dobrog zdravlja i za dijetu, i to ne samo za dijetu duše već i tela (a zašto ne i svi zanati i veštine?); jer ipak oni sadrže jedan zbir praktičnih stavova. Ali, praktični stavovi razlikuju se doduše po načinu predstavljanja od teorijskih stavova koji sadrže mogućnost stvari i njihove odredbe, ali zbog toga ne i po sadržini, već se sadržajno od njih razlikuju samo oni praktični stavovi koji *slobodu* posmatraju među zakonima. Svi ostali praktični stavovi nisu ništa drugo do teorija o onome što pripada prirodi stvari, samo primenjeni na način na koji ih mi možemo proizvesti po jednome principu, to jest njihova mogućnost zamišljena jednom proizvoljnom radnjom (koja isto tako spada u prirodne uzroke). Tako rešenje problema mehanike: za jednu datu silu koja treba da je u ravnoteži sa jednim datim teretom naći srazmeru odnosnih polužnih krakova jeste doduše izraženo kao praktična formula, ali koja ne sadrži ništa drugo do ovaj teorijski stav: da su dužine polužnih krakova obrnuto srazmerne sa onom datom silom i datim teretom, kada se oni nalaze u ravnoteži; samo je ova srazmera po svome postanku zamišljena kao moguća na osnovu jednog uzroka čiji odredni razlog jeste *predstava* one srazmere (naša samovolja). Isto tako stvar stoji sa svima praktičnim stavovima koji se odnose samo na proizvođenje predmeta. Ako se postavljaju propisi po kojima treba unapređivati svoju sreću, pa je reč, na primer, o tome šta treba uraditi na svojoj vlastitoj osobi da bismo bili prijemčivi za sreću, onda se samo unutrašnji uslovi sreće, kao što su umerenost, srednja mera sklonosti, da ne bi prešle u strasti itd., zamišljaju kao uslovi koji spadaju u

prirodu subjekta, i u isto vreme način uspostavljanja te ravnoteže zamišlja se kao neki kauzalitet koji omogućujemo mi sami, te se dakle sve zamišlja kao neposredni zaključak iz teorije objekta u vezi sa teorijom naše vlastite prirode (nas samih kao uzroka): pa se stoga ovde praktičan propis razlikuje od jednog teorijskog propisa¹ u pogledu formule, ali ne u pogledu sadržine, nije dakle potrebna neka naročita filozofija da bi se uvidela ova povezanost uzroka sa njihovim posledicama. Jednom reči: svi praktični stavovi u kojima se ono što priroda može sadržati izvodi iz samovolje kao uzroka spadaju svi skupa u teorijsku filozofiju kao saznanje prirode; od tih praktičnih stavova specifično se razlikuju u pogledu sadržine samo oni praktični stavovi koji postavljaju slobodi zakon. O onim prvim praktičnim stavovima može se reći ovo: oni sačinjavaju praktični deo jedne *filozofije prirode*, a jedino ovi drugi praktični stavovi utemeljavaju jednu naročitu *praktičnu filozofiju*.

NAPOMENA

Veoma je važno da se filozofija tačno odredi u pogledu njenih delova i da se toga radi ne stavi među članove njene podele kao jednog sistema ono što predstavlja samo zaključak ili njenu primenu na date slučajeve, nemajući potrebe za naročitim principima.

Praktični stavovi razlikuju se od teorijskih stavova ili u pogledu principa ili u pogledu zaključaka. U ovom drugom slučaju praktični stavovi ne sačinjavaju neki naročiti deo nauke, već pripadaju teorijskom delu kao jedna naročita vrsta zaključaka izvedenih iz nauke. No, mogućnost stvari na osnovu prirodnih zakona razlikuje se u pogledu svojih principa suštinski od njihove mogućnosti

¹ Prema akad. izdanju gde je mesto „einem“ (jednom) stavljeno „einer“ (jednog). – Prim. prema izdanju I. Kant: *Werke in sechs Banden*, Bd. V. hrsg. W. Weischedel, Im Insel-Verlag, Wiesbaden, 1957, sa koga je i preveden ovaj tekst. Sve napomene označene arapskim brojem potiču iz ovog izvora, osim onih za koje je izrično označeno da pripadaju prevodiocu i redaktoru ovog prevoda na srpskohrvatski jezik.

Napomene označene zvezdicom su Kantove.

na osnovu zakona slobode. Ali, ta se razlika ne sastoji u tome što se kod mogućnosti stvari na osnovu zakona slobode njihov uzrok stavlja u neku volju, a kod njihove mogućnosti na osnovu zakona prirode izvan volje, u same stvari. Jer, ako se volja ipak pridržava samo i jedino onih principa za koje razum uviđa da je predmet moguć na osnovu njih kao prostih prirodnih zakona, onda uvek postoji mogućnost da se onaj stav koji sadrži mogućnost predmeta na osnovu kauzaliteta same volje nazove praktičnim, ipak se on u pogledu principa apsolutno ne razlikuje od onih teorijskih stavova koji se odnose na prirodu stvari, naprotiv on mora svoj princip da pozajmi od prirode, da bi predstavu jednog objekta prikazao u stvarnosti.

Dakle, praktični stavovi koji se u pogledu sadržine odnose samo na mogućnost jednog zamišljenog objekta (pomoću samovoljne radnje) predstavljaju samo primene jednog potpunog teorijskog saznanja i nisu u stanju da sačinjavaju neki naročiti deo jedne nauke. Praktična geometrija kao apstraktna nauka jeste besmislica: mada se u toj čistoj nauci sadrže mnogi praktični stavovi, od kojih je najvećem broju njih kao problemima potrebno neko naročito uputstvo radi rešenja. Zadatak: konstruisati jedan kvadrat kada su nam dati jedna prava linija i jedan prav ugao jeste jedan praktičan stav, ali on predstavlja čist zaključak iz teorije. Ni zemljomerstvo (*agrimensuria*) ne može ni na koji način da pripisuje sebi naziv neke praktične *geometrije* niti da uopšte znači neki naročiti deo geometrije, već spada u sholije geometrije, naime upotrebu te nauke radi poslovanja.^{2*}

^{2*} Ova čista i upravo zbog toga uzvišena nauka izgleda da žrtvuje nešto od svoga dostojanstva ako prizna da ona kao elementarna geometrija upotrebljava za konstruisanje svojih pojmova oruđa, mada samo dva, naime cirkul i lenjir, koju konstrukciju jedino ona naziva geometrijskom, dok konstrukciju više geometrije naziva mehaničkom, jer se radi konstruisanja pojmova te više geometrije zahtevaju složenije mašine. Ali ni pod oruđima elementarne geometrije ne podrazumevaju se stvarna oruđa (*circinus et regula*), koja nikada ne bi mogla da predstave one oblike sa matematičkom preciznošću, već ona treba samo da objasne najjednostavnije načine izlaganja uobrazilje *a priori*, sa kojim se nikakav instrument ne može da takmiči.

Čak ni u jednoj prirodnoj nauci, ukoliko se ona zasniva na *empirijskim*³ principima, naime u pravoj fizici, ne mogu praktična pripremanja, koja pod imenom eksperimentalne fizike preduzimamo da bismo otkrili skrivene prirodne zakone, nipošto da nas ovlaste da jednu praktičnu fiziku (koja takođe predstavlja besmislicu) označimo kao jedan deo filozofije prirode. Jer principi po kojima mi vršimo opite moraju se uvek uzimati iz poznavanja prirode, te dakle iz teorije. Upravo se to može reći za one praktične propise koji se odnose na samovoljnu tvorevinu izvesnog duševnog stanja u nama (na primer na stanje uzbuđivanja ili ukroćavanja uobrazilje, na zadovoljavanje sklonosti ili na njihovo slabljenje). Ne postoji neka praktična *psihologija* kao naročiti deo o ljudskoj prirodi. Jer principi mogućnosti svoga stanja, posredstvom veštine, moraju da se pozajme od principa mogućnosti naših odluka koje potiču iz kakvoće naše prirode i, mada se oni praktični propisi sastoje u praktičnim stavovima, oni ipak ne sačinjavaju neki praktični deo empirijske psihologije, jer nemaju nikakvih naročitih principa, već spadaju u sholije empirijske psihologije.

Praktični stavovi uopšte (bilo da su čisto *a priori* ili da su empirijski) pripadaju poznavanju prirode i teorijskom delu filozofije uvek kada izražavaju neposredno mogućnost jednoga objekta putem naše slobodne volje. Samo oni praktični stavovi mogu i moraju imati svoje vlastite principe (u ideji slobode) koji prikazuju determinaciju jedne radnje kao nužnu direktno, samo pomoću predstave njene forme (po zakonima uopšte), bez obzira na materiju¹ objekta koji ona treba da proizvede, i, mada ti praktični stavovi zasnivaju pojam jednog objekta volje (najviše dobro) upravo na tim principima, to ipak taj objekat spada samo indirektno, kao zaključak, u praktične propise (koji se sada nazivaju moralnim). Takođe se mogućnost toga objekta ne može uvideti na osnovu poznavanja prirode (na osnovu teorije). Dakle, jedino ti stavovi

³ Prema akad. izdanju gde je mesto „Mittel“ (sredstvo) stavljeno „Materie“ (materija).

spadaju pod imenom praktične filozofije u naročiti deo sistema umnoga saznanja.

Svi ostali stavovi prakse, ma na koju se nauku oslanjali, mogu se, ako se strahuje od dvosmislenosti, zvati *tehnički* umesto praktični. Jer, oni spadaju u *umeće* da se proizvodi ono što se želi da treba da postoji, koje umeće pored potpune teorije predstavlja uvek čist zaključak, a ne neko ma koje vrste uputstvo što postoji za sebe. Na taj način svi propisi umešnosti spadaju u tehniku^{4*}, te dakle u teorijsko poznavanje prirode kao zaključci iz njega. Ali, mi ćemo se ubuduće služiti takođe izrazom tehnike, gde se predmeti prirode *prosuđuju* katkada samo tako kao da se njihova mogućnost zasniva na umeću (Kunst), u kojim slučajevima sudovi nisu ni teorijski ni praktični (u drugom navedenom značenju), pošto oni ništa ne odlučuju o kakvoći objekta niti o načinu njegovog proizvođenja, već se pomoću njih prosuđuje jedino priroda, ali samo po analogiji sa nekom umetnošću, i to u subjektivnom odnosu prema našoj moći saznanja, a ne u objektivnom odnosu prema predmetima. Doduše, mi ovde nećemo nazvati tehničkim same sudove, ali ćemo ipak tako zvati moć suđenja na čijim se zakonima ti sudovi zasnivaju i shodno njoj tako ćemo zvati i prirodu, a ta tehnika, pošto ne sadrži nikakve objektivne odredbene

^{4*} Na ovome mestu treba da ispravim jednu grešku koju sam učinio u *Zasnivanju metafizičke moralae*. Jer, nakon što sam o imperativima umetnosti rekao da oni zapovedaju samo uslovno, i to pod uslovom jedino mogućih, to jest problematičkih svrha, ja sam takve problematičke propise nazvao problematičkim imperativima, a u tome izrazu svakako se skriva jedna protivrečnost. Trebalo je da ih nazovem tehničkim, to jest imperativima veštine. Pragmatička pravila ili pravila razboritosti koja zapovedaju pod uslovom neke stvarne svrhe i štaviše svrhe koja je subjektivno-nužna, ta se pravila nalaze doduše takođe među tehničkim pravilima (jer šta je razboritost drugo do sposobnost da se radi svojih svrha upotrebe slobodni ljudi i čak i prirodni darovi i prirodne sklonosti u nama samima). Ali, što svrha koju postavljamo sebi i drugima, naime vlastita sreća, ne spada među čisto proizvoljne svrhe, to nas ovlašćuje da tim tehničkim imperativima damo naročito ime: jer zadatak ne zahteva samo, kao kod tehničkih imperativa, način izvođenja jedne svrhe, već takođe odredbu onoga što sačinjava samu tu svrhu (sreću), što se kod opštih tehničkih imperativa mora pretpostaviti kao poznato.

stavove, ne sačinjava nikakav deo doktrinarne filozofije, već samo deo kritike naše moći saznanja.

II

O SISTEMU VIŠIH MOĆI SAZNANJA KOJI LEŽI U OSNOVI FILOZOFIJE

Ako nije reč o podeli filozofije, već o podeli naše *moći saznanja a priori pomoću pojmova* (više moći saznanja), to jest ako je reč o kritici čistoga uma, ali posmatranog samo u njegovoj sposobnosti da misli (pri čemu se čist način opažanja ne uzima u razmatranje), onda ispada da sistematska predstava moći mišljenja ima tri dela, naime na prvo mesto dolazi moć saznanja onoga što je *opšte* (pravila), to jest *razum*, na drugo mesto dolazi moć *supsumcije posebnog* pod opšte, *moć suđenja*, i na treće mesto dolazi moć određivanja posebnoga onim što je opšte (moć izvođenja iz principa), to jest *um*.

Kritika čistoga *teorijskoga* uma koja je bila posvećena izvorima svega saznanja *a priori* (prema tome i izvorima onoga što u umu pripada opažanju) dala je zakon *prirode*, kritika *praktičnoga* uma postavila je zakon *slobode*, i tako izgleda da su za celu filozofiju već sada potpuno obrađeni svi principi *a priori*.

Ali, ako razum postavlja *a priori* zakone prirode, dok um daje zakone slobode, onda ipak po analogiji treba očekivati: da će moć suđenja, koja posreduje u povezivanju tih obeju moći, dati toga radi isto tako svoje principe kao i same te dve moći, i da će možda postaviti osnov za jedan naročiti deo filozofije, pa ipak ta filozofija kao sistem može imati samo dva dela.

Ali, moć suđenja je tako osobena, apsolutno nesamostalna sposobnost saznanja da ne daje ni o jednom predmetu niti pojmove, kao razum, niti ideje, kao um, jer ona predstavlja moć *supsumiranja* pod pojmove koji su dati onekud drugde. Ako bi dakle postojao neki pojam ili neko pravilo koji bi prvobitno vodili svoje

poreklo iz moći suđenja, onda bi to morao biti pojam o stvari-
ma prirode ukoliko se priroda upravlja prema našoj moći suđenja, te
 dakle pojam o jednoj takvoj osobenosti prirode o kojoj se inače ne
 može napraviti apsolutno nikakav pojam osim jedino taj da se njeno
 uređenje upravlja prema našoj sposobnosti da posebne date zakone
 supsumiramo pod opštije zakone, koji pak nisu dati; drugim reči-
 ma, to bi morao biti pojam o nekoj svrhovitosti prirode radi naše
 sposobnosti da je saznamo ukoliko se toga radi zahteva da smo u
 stanju da ono što je posebno prosuđujemo kao sadržano pod onim
 što je opšte i da ga supsumiramo pod pojam jedne prirode.

Takav jedan pojam jeste pojam jednog iskustva *kao sistema shodnog empirijskim zakonima*. Jer mada to iskustvo prema tran-
 scendentalnim zakonima koji sadrže uslov iskustva uopšte sači-
 njava sistem: to je ipak moguća takva *beskonačna raznovrsnost*
 empirijskih zakona i tako *velika heterogenost formi* prirode koje
 bi pripadale posebnome iskustvu, da pojam sistema shodno tim
 (empirijskim) zakonima mora biti sasvim neobičan za razum, te
 se ne može shvatiti ni mogućnost jedne takve celine, a još manje
 njena nužnost. Ali je ipak tome naročitome iskustvu koje je skroz
 uređeno po stalnim principima potrebna takođe ta sistematska
 povezanost empirijskih zakona, kako bi se moći suđenja omogući-
 lo da supsumira ono što je posebno pod ono što je opšte, ma kako
 ono bilo empirijsko, idući kao takvo dalje do onih najviših empi-
 rijskih zakona i onih formi prirode koje im odgovaraju, te dakle
 da bi se moći suđenja omogućilo da *agregat* posebnih iskustava
 posmatra kao *sistem*⁵; jer bez te pretpostavke ne može da postoji

⁵ Mogućnost iskustva uopšte jeste mogućnost empirijskih saznanja kao sintetičkih sudova. Ta se mogućnost iskustva, dakle, ne može izvesti analitički iz samih upoređenih opažaja (kao što se obično misli), jer veza dva različita opažaja u pojmu jednog objekta (radi njegovog saznanja) jeste sinteza koja empirijsko saznanje, to jest iskustvo, ne omogućuje drukčije do na osnovu principa sintetičkoga jedinstva pojava, to jest na osnovu osnovnih stavova pomoću kojih se pojave podvode pod kategorije. Prema onome što ta empirijskih saznanja nužnim načinom imaju zajedničkoga (naime, one transcendentalne zakone prirode) ona sačinjavaju jedno analitičko jedinstvo

nikakva povezanost tih iskustava koja je potpuno zakonska, to jest nikakvo njihovo empirijsko jedinstvo.

Ova (prema svima pojmovima razuma) po sebi slučajna zakonitost koju moć suđenja (samo u svoju korist) uzima od prirode i u njoj je pretpostavlja jeste jedna formalna svrhovitost prirode koju mi na njoj naprosto *prihvatamo*, no njome se niti zasniva neko teorijsko saznanje prirode niti neki praktičan princip slobode, ali se pri svemu tome ipak radi prosuđivanja i proučavanja prirode postavlja jedan princip, da bismo za posebna iskustva tražili opšte zakone, po kojem principu mi ta iskustva ima da priređujemo, da bismo pronašli ono sistematsko jedinstvo koje je potrebno radi povezanog iskustva i koje mi s razlogom moramo da pretpostavimo *a priori*.

Dakle, pojam koji prvobitno poniče iz moći suđenja i njoj je svojstven jeste pojam o prirodi kao *umetnosti* (Kunst), drugim rečima kao *tehničari prirode* u pogledu njenih *posebnih zakona*, koji pojam ne zasniva nikakvu teoriju i, isto kao ni logika, ne sadrži saznanje objekata i njihovih osobina, već samo postavlja jedan princip radi napredovanja po iskustvenim zakonima, čime se omogućuje proučavanje prirode. Ali time se ne obogaćuje poznavanje prirode nijednim posebnim objektivnim zakonom, već se samo za moć suđenja zasniva jedna maksima po kojoj ona treba da posmatra prirodu i da pomoću nje održava njene forme u zajednici.

Time pak filozofija kao doktrinarni sistem saznanja ne samo prirode već i slobode ne dobija nikakav novi deo; jer predstava

svoga iskustva, ali ne ono sintetičko jedinstvo iskustva kao sistema koje povezuje pod jednim principom empirijske zakone takođe s obzirom na ono različito što ga oni poseduju (i gde njihova raznovrsnost može da ide u beskonačnost). Ono što kategorija jeste u pogledu svakog posebnog iskustva, to je sada svrhovitost prirode ili njena podobnost (takođe u pogledu njenih posebnih zakona) za našu sposobnost moći suđenja, po čemu se ona zamišlja ne samo kao mehanička već i kao tehnička; jedan pojam koji naravno ne određuje sintetičko jedinstvo objektivno kao što to čini kategorija, ali ipak subjektivno predstavlja one osnovne stavove koji proučavanju prirode služe kao uputstvo.

prirode kao umetnosti jeste čista ideja koja služi kao princip našega proučavanja prirode, te dakle samo subjektu, da bismo u agregat empirijskih zakona kao takvih uneli po mogućstvu neku povezanost, kakva postoji u jednome sistemu, i to time što prirodi pripisujemo neku vezu sa ovom našom potrebom. Naprotiv, naš pojam o tehnici prirode kao heuristički princip u njenom prosuđivanju pripadaće kritici naše moći saznanja koja pokazuje šta nas je podstaklo da o prirodi stvorimo sebi jednu takvu predstavu, kojeg je porekla ta ideja i da li se može naći u nekom izvoru *a priori*, isto tako u kom se obimu i u kojim granicama ta ideja upotrebljava: jedinom reči, takvo istraživanje pripadaće kao deo sistemu kritike čistog uma, a ne sistemu doktrinarne filozofije.⁶

III

O SISTEMU SVIH SPOSOBNOSTI LJUDSKE DUŠE

Sve sposobnosti ljudske duše bez izuzetka možemo da svedemo na tri: na *moć saznanja*, na *osećanje zadovoljstva* i *nezadovoljstva* i na *moć htenja*. Doduše, filozofi koji su inače s obzirom na temeljitost svoga mišljenja zaslužili svaku pohvalu težili su da tu raznolikost oglašavaju za prividnu i da sve moći svedu samo na moć saznanja. Međutim, vrlo lako se može dokazati i odnedavno se takođe već uvidelo da je uzaludan taj pokušaj unošenja jedinstva u tu raznovrsnost naših moći koji je inače preduzet u pravom filozofskom

⁶ Prvobitna verzija ovog odseka koji je precrtan sve do reči „na drugo mesto“ glasi: „Filozofija kao realni sistem prirodnoga saznanja *a priori* iz pojmova ne dobija, dakle, time nikakav novi deo: jer ono posmatranje pripada njenom teorijskom delu. Ali kritika čistih moći saznanja dobija ga, dakako, i to jedan deo koji je vrlo potreban, čime se na prvom mestu oni sudovi o prirodi, čiji bi se odredbeni razlog lako mogao uvrstiti u empirijske odredbene razloge, saznaju odvojeno od ovih empirijskih odredbenih razloga, i na drugom mestu drugi sudovi koji se lako smatraju za realne i za odredbu predmeta prirode saznaju se kao različni od tih predmeta i kao formalni, to jest saznaju se kao pravila čiste refleksije o stvarima prirode, ne kao pravila njihove odredbe prema objektivnim osnovnim stavovima.“

duhu. Jer, ipak postoji velika razlika među predstavama ukoliko one, odnoseći se samo na objekat i na jedinstvo svesti o njima, spadaju u saznanje, isto tako između onog objektivnog odnosa, u kome se one, posmatrane u isto vreme kao uzrok stvarnosti toga objekta, svrstavaju u moć htenja, i onog njihovog odnosa samo prema subjektu, u kome one same za se predstavljaju uzroke da bi u njemu održale svoju vlastitu egzistenciju i utoliko se posmatraju u odnosu prema osećanju zadovoljstva; koje osećanje ni u kom slučaju nije neko saznanje niti ga pribavlja, premda može da tako nešto pretpostavi kao odredbeni razlog.

Veza između saznanja jednoga predmeta i osećanja zadovoljstva i nezadovoljstva sa egzistencijom toga predmeta, ili odluka moći htenja da taj predmet proizvede jeste doduše empirijski dovoljno saznajna; ali kako se ta veza ne zasniva ni na kakvom principu *a priori*, to duševne moći utoliko ne sačinjavaju neki sistem već samo jedan *agregat*. Doduše, sada nam polazi za rukom da pronađemo *a priori* neku vezu između osećanja zadovoljstva i drugih dveju moći, i da ako spojimo jedno saznanje *a priori*, naime umni pojam slobode, sa moći htenja kao njegovim odredbenim razlogom, onda u toj objektivnoj odredbi nađemo u isto vreme subjektivno jedno osećanje zadovoljstva koje se sadrži u voljnoj odluci. Ali, na taj način moć saznanja nije povezana sa moći htenja *posredstvom* zadovoljstva ili nezadovoljstva; jer zadovoljstvo ne ide pre moći htenja, već ili dolazi tek posle odluke te moći htenja, ili ne predstavlja ništa drugo do oset te odredljivosti volje umom, dakle ne predstavlja apsolutno nikakvo osećanje i naročito prijemčivost koja bi među duševnim osobinama zahtevala neku naročitu razdeobu. Pošto je pak u raščlanjavanju duševnih moći uopšte neosporno dato osećanje zadovoljstva, koje, budući nezavisno od odluke moći htenja, može da predstavlja jedan odredbeni razlog, dok se radi njegove veze sa obema drugim moćima u jednome sistemu zahteva da to osećanje zadovoljstva, kao i obe one druge moći, ne počiva samo na čisto empirijskim razlozima već i na

principima *a priori*, to će se za ideju filozofije kao jednog sistema zahtevati takođe (mada ipak ne neka doktrina), neka *kritika osećanja zadovoljstva i nezadovoljstva*, ukoliko ona nije zasnovana empirijski.

Dakle, *moć saznanja* u pojmovima ima svoje principe *a priori* u čistome razumu (u njegovome pojmu o prirodi), *moć htenja* u čistome umu (u njegovome pojmu o slobodi), i onda ostaje još među duševnim osobinama uopšte jedna srednja moć ili prijemčivost, naime *osećanje zadovoljstva i nezadovoljstva*, isto onako kao što među višim moćima saznanja preostaje jedna srednja moć saznanja, naime moć suđenja. Šta je onda prirodnije do očekivati: da će moć suđenja sadržati za osećanje zadovoljstva i nezadovoljstva isto tako principe *a priori*.

Mada nećemo da utvrđujemo još nešto o mogućnosti ove veze, ipak se već ovde ne može prevideti da je moć suđenja donekle saobrazna osećanju zadovoljstva, kako bi mu⁷ služila kao odredbeni razlog ili kako bi u njemu našla taj odredbeni razlog, i to saobrazna mu je utoliko: što, ako, u podeli moći saznanja pojmovima, razum i um dovode u vezu svoje predstave sa objektima, da bi o njima dobili pojmove, moć suđenja se povezuje samo sa subjektom i sama za sebe ne proizvodi nikakve pojmove o predmetima. Isto tako, ako u opštoj *podeli duševnih moći uopšte* i moć saznanja i moć htenja sadrže neku *objektivnu vezu* predstava, onda nasuprot tome osećanje zadovoljstva i nezadovoljstva predstavlja samo uslovljenost jedne odredbe subjekta tako da ako moć suđenja treba da odredi nešto sama za sebe, onda to ne bi moglo da bude ništa drugo do osećanje zadovoljstva, i obrnuto, ako to osećanje treba uopšte da ima neki princip *a priori*, onda će to moći da se nađe jedino u moći suđenja.

⁷ Prema akad. izdanju, gde je mesto „alle übrigen“ stavljeno „alle diesem“ (ovom).

SADRŽAJ

PRVA VERZIJA UVODA U KRITIKU MOĆI SUĐENJA	5
UVOD	7
I O FILOZOFIJI KAO SISTEMU	7
II O SISTEMU VIŠIH MOĆI SAZNANJA KOJI LEŽI U OSNOVI FILOZOFIJE.....	13
III O SISTEMU SVIH SPOSOBNOSTI LJUDSKE DUŠE	16
IV O ISKUSTVU KAO SISTEMU ZA MOĆ SUĐENJA	19
V O REFLEKSIVNOJ MOĆI SUĐENJA.....	21
VI O SVRHOVITOSTI FORMI U PRIRODI KAO ISTO TOLIKOM BROJU POSEBNIH SISTEMA.....	27
VII O TEHNICI MOĆI SUĐENJA KAO OSNOVU IDEJE TEHNIKE PRIRODE.....	29
VIII O ESTETICI MOĆI PROSUĐIVANJA	31
IX O TELEOLOŠKOM PROSUĐIVANJU	42
X O TRAŽENJU PRINCIPA TEHNIČKE MOĆI SUĐENJA	47
XI ENCIKLOPEDIJSKA INTRODUKCIJA KRITIKE MOĆI SUĐENJA U SISTEM KRITIKE ČISTOGA UMA	52
XII PODELA KRITIKE MOĆI SUĐENJA	58

KRITIKA MOĆI SUĐENJA

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU IZ 1790. GODINE	67
UVOD.....	71
I O PODELI FILOZOFIJE	71
II O PODRUČJU FILOZOFIJE UOPŠTE.....	74

III	O KRITICI MOĆI SUĐENJA KAO SREDSTVU POVEZIVANJA OBA DELA FILOZOFIJE U JEDNU CELINU	77
IV	O MOĆI SUĐENJA KAO MOĆI KOJA JE <i>A PRIORI</i> ZAKONODAVNA	80
V	PRINCIP FORMALNE SVRHovitosti PRIRODE PREDSTAVLJA TRANSCENDENTALAN PRINCIP MOĆI SUĐENJA	82
VI	O VEZI OSEĆANJA ZADOVOLJSTVA SA POJmom SVRHovitosti PRIRODE	88
VII	O ESTETSKOJ PREDSTAVI SVRHovitosti PRIRODE	91
VIII	O LOGIČKOJ PREDSTAVI SVRHovitosti PRIRODE	95
IX	O VEZI ZAKONODAVSTVA RAZUMA I UMA NA OSNOVU MOĆI SUĐENJA	98

Prvi deo • KRITIKA ESTETSKE MOĆI SUĐENJA

Prvi odsek • ANALITIKA ESTETSKE MOĆI SUĐENJA

Prva knjiga • ANALITIKA LEPOGA

§ 1.	SUD UKUSA JE ESTETSKI	107
§ 2.	DOPADANJE KOJE SUD UKUSA ODREĐUJE BEZ IKAKVOG JE INTERESA	108
§ 3.	DOPADANJE KOJE IZAZIVA ONO ŠTO JE PRIJATNO SPOJENO JE SA INTERESOM	110
§ 4.	DOPADANJE KOJE IZAZIVA DOBRO STOJI U VEZI SA INTERESOM	111
§ 5.	SRAVNjIVANJE TRI SPECIFIČNO RAZLIČITE VRSTE DOPADANJA	114
	Objašnjenje lepoga, izvedeno iz prvoga momenta	116
§ 6.	LEPO JESTE ONO ŠTO SE BEZ POJMOVA PREDSTAVLJA KAO OBJEKAT NEKOG OPŠTEG DOPADANJA	116
§ 7.	UPOREĐIVANJE LEPOGA SA PRIJATNIM I DOBRIIM NA OSNOVU GORNJE OZNAKE	117
§ 8.	OPŠTOST DOPADANJA ZAMIŠLJA SE U SUDU UKUSA SAMO KAO SUBJEKTIVNA	118

§ 9. PRETRESANJE PITANJA: DA LI U SUDU UKUSA OSEĆANJE ZADOVOLJSTVA PRETHODI PROSUĐIVANJU PREDMETA ILI TO PROSUĐIVANJE PRETHODI OSEĆANJU ZADOVOLJSTVA	122
Objašnjenje lepoga izvedeno iz drugoga momenta	125
§ 10. O SVRHovitosti UOPŠTE	125
§ 11. SUD UKUSA IMA ZA OSNOVU SAMO I JEDINO FORMU SVRHovitosti NEKOG PREDMETA (ILI NJEGOVOG NAČINA PREDSTAVLJANJA)	127
§ 12. SUD UKUSA ZASNIVA SE NA PRINCIPIPIMA <i>A PRIORI</i>	127
§ 13. ČISTI SUD UKUSA NEZAVISAN JE OD DRAŽI I OD GANUĆA	129
§ 14. OBJAŠNENJE PRIMERIMA	130
§ 15. SUD UKUSA JE POTPUNO NEZAVISAN OD POJMA SAVRŠENOSTI	133
§ 16. SUD UKUSA KOJIM SE NEKI PREDMET OGLAŠAVA LEPIM POD USLOVOM NEKOG ODREĐENOG POJMA NIJE ČIST	136
§ 17. O IDEALU LEPOTE	138
Objašnjenje lepoga, izvedeno iz ovog trećeg momenta	143
§ 18. U ČEMU SE SASTOJI MODALITET JEDNOG SUDA UKUSA	144
§ 19. SUBJEKTIVNA NUŽNOST KOJU PRIPISUJEMO SUDU UKUSA JESTE USLOVLJENA	145
§ 20. USLOV NUŽNOSTI NA KOJI SE SVAKI SUD UKUSA POZIVA JESTE IDEJA JEDNOG OPŠTEG ČULA.....	145
§ 21. DA LI SE MOŽE SA RAZLOGOM PRETPOSTAVITI NEKO OPŠTE ČULO	146
§ 22. NUŽNOST OPŠTEG SAGLAŠAVANJA KOJA SE ZAMIŠLJA U SVAKOME SUDU UKUSA JESTE SUBJEKTIVNA NUŽNOST KOJA SE POD PRETPOSTAVKOM JEDNOG OPŠTEG ČULA ZAMIŠLJA KAO OBJEKTIVNA	147
Objašnjenje lepoga izvedeno iz četvrtoga momenta	148
Opšta napomena o prvom odseku analitike	148

Druga knjiga • ANALITIKA LEPOGA

§ 23. PRELAZ SA MOĆI PROSUĐIVANJA LEPOGA NA MOĆ PROSUĐIVANJA UZVIŠENOGA.....	153
§ 24. O PODELI PROUČAVANJA OSEĆANJA UZVIŠENOGA	156
A. O matematički uzvišenome.	157
§ 25. NOMINALNA DEFINICIJA UZVIŠENOGA.....	157
§ 26. O ONOM OCENJIVANJU VELIČINE STVARI U PRIRODI KOJE JE POTREBNO RADI IDEJE UZVIŠENOGA.....	161
§ 27. O KVALITETU DOPADANJA U PROSUĐIVANJU UZVIŠENOGA.....	168
B. O dinamičkoj uzvišenosti u prirodi	171
§ 28. O PRIRODI KAO SILI	171
§ 29. O MODALITETU SUDA O UZVIŠENOME U PRIRODI.....	176
Opšta napomena o izlaganju estetskih refleksivnih sudova	178
Dedukcija čistih estetskih sudova.....	192
§ 30. DEDUKCIJA ESTETSKIH SUDOVA O PREDMETIMA PRIRODE NE SME DA SE ODNOSI NA ONO ŠTO MI U PRIRODI NAZIVAMO UZVIŠENIM, VEĆ SAMO NA LEPO.....	192
§ 31. O METODI DEDUKCIJE SUDOVA UKUSA.....	194
§ 32. PRVA OSOBENOST SUDA UKUSA	195
§ 33. DRUGA OSOBENOST SUDA UKUSA	198
§ 34. NIJE MOGUĆ NIKAKAV OBJEKTIVAN PRINCIP UKUSA	199
§ 35. PRINCIP UKUSA JE SUBJEKTIVAN PRINCIP MOĆI SUĐENJA UOPŠTE.....	201
§ 36. O PROBLEMU DEDUKCIJE SUDOVA UKUSA.....	202
§ 37. ŠTA SE ZAPRAVO U JEDNOME SUDU UKUSA TVRDI A <i>PRIORI</i> O NEKOME PREDMETU?	203
§ 38. DEDUKCIJA SUDOVA UKUSA.....	204
§ 39. O MOGUĆNOSTI SAOPŠTAVANJA OSETA.....	206

§ 40.	O UKUSU KAO JEDNOJ VRSTI <i>SENSUS COMMUNIS</i> .	208
§ 41.	O EMPIRIJSKOME INTERESU ZA LEPO	211
§ 42.	O INTELEKTUALNOM INTERESU ZA LEPO	213
§ 43.	O UMETNOSTI UOPŠTE	219
§ 44.	O LEPOJ UMETNOSTI	221
§ 45.	LEPA UMETNOST JE UTOLIKO UMETNOST UKOLIKO IZGLEDA DA JE U ISTO VREME PRIRODA	222
§ 46.	LEPA UMETNOST JESTE UMETNOST GENIJA	223
§ 47.	OBJAŠNJENJE I POTVRDA GORNJE DEFINICIJE GENIJA	225
§ 48.	O ODNOSU GENIJA PREMA UKUSU	228
§ 49.	O MOĆIMA DUŠE KOJE SAČINJAVAJU GENIJA	230
§ 50.	O VEZI UKUSA SA GENIJEM U TVOREVINAMA LEPE UMETNOSTI	237
§ 51.	O PODELI LEPIH UMETNOSTI	238
§ 52.	O UDRUŽIVANJU LEPIH UMETNOSTI U JEDNOJ I ISTOJ TVOREVINI	244
§ 53.	UPOREĐIVANJE LEPIH UMETNOSTI S OBZIROM NA NJIHOVU ESTETSKU VREDNOST	245
§ 54.	NAPOMENA	249

Drugi odsek • KRITIKA ESTETSKE MOĆI SUĐENJA

§ 55.	DIJALEKTIKA ESTETSKE MOĆI SUĐENJA	257
§ 56.	IZLAGANJE ANTINOMIJE UKUSA	258
§ 57.	REŠENJE ANTINOMIJE UKUSA	259
§ 58.	O IDEALIZMU SVRHOVITOSTI KAKO PRIRODE TAKO I UMETNOSTI KAO OPŠTEM PRINCIPU ESTETSKE MOĆI SUĐENJA	267
§ 59.	O LEPOTI KAO SIMBOLU MORALNOSTI	273
§ 60.	DODATAK O METODOLOGIJI UKUSA	277

Drugi deo • KRITIKA TELEOLOŠKE MOĆI SUĐENJA

§ 61. O OBJEKTIVNOJ SVRHOVITOSTI PRIRODE.....	281
---	-----

Prvi odsek • ANALITIKA TELEOLOŠKE MOĆI SUĐENJA

§ 62. O OBJEKTIVNOJ SVRHOVITOSTI KOJA JE, ZA RAZLIKU OD MATERIJALNE SVRHOVITOSTI, SAMO FORMALNA	285
§ 63. O RELATIVNOJ SVRHOVITOSTI PRIRODE ZA RAZLIKU OD UNUTRAŠNJE SVRHOVITOSTI	290
§ 64. O OSOBENOM KARAKTERU STVARI KAO PRIRODNIH SVRHA	293
§ 65. STVARI KAO SVRHE PRIRODE JESU ORGANSKA BIĆA	296
§ 66. O PRINCIPU PROSUĐIVANJA UNUTRAŠNJE SVRHOVITOSTI U ORGANIZOVANIM BIĆIMA.	301
§ 67. O PRINCIPU TELEOLOŠKOG PROSUĐIVANJA PRIRODE UOPŠTE KAO SISTEMA SVRHA.....	303
§ 68. O PRINCIPU TELEOLOGIJE KAO UNUTRAŠNJEM PRINCIPU PRIRODNE NAUKE	307

Drugi odsek • DIJALEKTIKA TELEOLOŠKE MOĆI SUĐENJA

§ 69. U ČEMU SE SASTOJI ANTINOMIJA MOĆI SUĐENJA.	311
§ 70. PREDSTAVA TE ANTINOMIJE.....	312
§ 71. PRIPREMA ZA REŠENJE GORNJE ANTINOMIJE	315
§ 72. O RAZNIM SISTEMIMA O SVRHOVITOSTI PRIRODE	316
§ 73. NIJEDAN OD GORE NAVEDENIH SISTEMA NE ISPUNJAVA ONO ŠTO OBEČAVA	319
§ 74. UZROK NEMOGUĆNOSTI DA SE POJAM TEHNIKE PRIRODE OBRAĐUJE DOGMATIČKI JESTE NEPOJMLJIVOST SVRHE PRIRODE.....	323
§ 75. POJAM OBJEKTIVNE SVRHOVITOSTI PRIRODE JESTE KRITIČKI PRINCIP UMA ZA REFLEKSIVNU MOĆ SUĐENJA.....	325

§ 76. NAPOMENA	329
§ 77. O ONOJ OSOBENOSTI LJUDSKOGA RAZUMA NA OSNOVU KOJE POJAM JEDNE SVRHE PRIRODE POSTAJE ZA NAS MOGUĆ	333
§ 78. O SLAGANJU PRINCIPA OPŠTEG MEHANIZMA MATERIJE SA TELEOLOŠKIM PRINCIPIMA U TEHNICI PRIRODE	339
Dodatak • METODOLOGIJA TELEOLOŠKE MOĆI SUĐENJA 347	
§ 79. DA LI TELEOLOGIJA MORA DA SE PRETRESA KAO DEO KOJI PRIPADA PRIRODNOJ NAUCI	347
§ 80. O NUŽNOM PODREĐIVANJU PRINCIPA MEHANIZMA POD TELEOLOŠKI PRINCIP U OBJAŠNJAVANJU JEDNE STVARI KAO SVRHE PRIRODE	349
§ 81. O PRIDRUŽIVANJU MEHANIZMA TELEOLOŠKOM PRINCIPU U OBJAŠNJAVANJU SVRHE PRIRODE KAO TVOREVINE PRIRODE	353
§ 82. O TELEOLOŠKOM SISTEMU U SPOLJAŠNIM ODNOSIMA ORGANIZOVANIH BIČA	357
§ 83. O POSLEDNJOJ SVRSI PRIRODE KAO TELEOLOŠKOG SISTEMA	362
§ 84. O KRAJNJOJ SVRSI POSTOJANJA SVETA, TO JEST O SAMOM STVARANJU	367
§ 85. O FIZIKOTEOLOGIJI	370
§ 86. O ETIKOTEOLOGIJI	376
§ 87. O MORALNOM DOKAZU ZA POSTOJANJE BOGA... ..	382
§ 88. OGRANIČENJE VAŽENJA MORALNOG DOKAZA	388
§ 89. O KORISNOSTI MORALNOG ARGUMENTA	395
§ 90. O VRSTI UVERENOSTI U MORALNOM DOKAZU POSTOJANJA BOGA	398
§ 91. O VRSTI UVERENOSTI PUTEEM PRAKTIČNE VERE ..	404
Opšta napomena o teleologiji	412

POGOVOR	425
---------------	-----

Imanuel Kant
KRITIKA MOĆI
SUĐENJA

Za izdavača
Dijana Dereta

Korektura
Katarina Pišteljić

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Drugo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-497-6

Tiraž
500 primeraka

Beograd, 2024.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

14 Кант И.
111.852

КАНТ, Имануел, 1724-1804

Kritika moći suđenja / Immanuel Kant ; prevod Nikola Popović ; pogovor Milan Damjanović. – 2. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2024 (Beograd : Dereta). – 447 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Filozofija / [Dereta])

Prevod dela: Kritik der Urtheilskraft / Immanuel Kant. – Tiraž 500. – Pogovor: str. 425–447. – Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-6457-497-6

а) Кант, Имануел (1724–1804) – „Критика моћи суђења“ б) Естетика
COBISS.SR-ID 135716105